

**MALMÖ
UNIVERSITET**

Lärande och samhälle
Skolutveckling och ledarskap

Examensarbete
15 högskolepoäng, avancerad nivå

Från åtgärdande till främjande och förebyggande arbete

En fallstudie med fokus på specialpedagogens
arbete genom EHM

From remediation to promotion and prevention work

A case study focusing on the work of the special educator through EHM

Matilda Aasa

Specialpedagogexamen 90 hp

Slutseminarium 2024-01-09

Examinator: Lisa Hellström

Handledare: Adrian Lundberg

Förord

Det är med stor glädje och stolthet jag presenterar detta examensarbete som markerar slutet på min resa mot min specialpedagogexamen. Genom att undersöka och reflektera över ämnen relaterade till specialpedagogik har jag valt att fördjupat mig i frågor som rör skolans hälsofrämjande och förebyggande uppdrag med fokus på elevhälsomöten (EHM).

Min uppgift har varit att utforska hur den specialpedagogiska kompetensen kan utgöra en viktig resurs för att stödja och förstärka skolans övergripande mål när det gäller hälsofrämjande och förebyggande insatser. Genom att ställa frågor om hur specialpedagogernas kompetens integreras i arbetet med EHM och vilka aspekter som främjar och förebygger hälsosamma skolmiljöer har jag strävat efter att bidra till ökad kunskap inom detta viktiga område.

Jag vill rikta mitt varma tack till informanterna som bidragit med sina erfarenheter och tankar till denna studie samt till min handledare Adrian Lundberg vars engagerade och värdefulla insikter har varit betydelsefullt för att forma och utveckla detta arbete.

Jag hoppas att denna forskning kan ge nya insikter och inspirera till fortsatt diskussion och reflektion inom specialpedagogikens område.

Malmö, 240101

Matilda Aasa

Sammanfattning/Abstract

Aasa, Matilda (2024). *Från åtgärdande till främjande och förebyggande arbete*. Specialpedagogprogrammet, Institutionen för skolutveckling och ledarskap, Lärande och samhälle, Malmö universitet, 90 hp.

Förväntat kunskapsbidrag

Enligt tidigare forskning kan EHM ha en positiv inverkan på skolans främjande och förebyggande arbete. Det förväntade kunskapsbidraget med denna studie är därför att lyfta fram det specialpedagogiska bidraget i EHM samt vilka aspekter som är viktiga för ett framgångsrikt främjande och förebyggande arbete genom EHM.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att bidra med kunskap om det specialpedagogiska bidraget i elevhälsomöten (EHM) samt lyfta fram viktiga aspekter som genom EHM leder fram till framgångsrikt främjande och förebyggande arbete.

- På vilket sätt anser specialpedagogerna och rektorerna att specialpedagogernas kompetens tas till vara genom arbetet med EHM?
- Vilka aspekter gör att EHM bidrar till ett framgångsrikt främjande och förebyggande arbete?

Teori

Studien använder systemteorin som betraktar skolan som en helhet med olika komponenter och dynamiska relationer. Specialpedagogernas insatser genom EHM integreras som en del av det övergripande skolsystemet, vilket möjliggör strategisk planering för att stödja elevernas lärande och utveckling. Genom systemteorin analyseras förändringar inom skolan, särskilt förändringar av första och andra ordningen. Utmaningen ligger i att förstå komplexiteten och samverkan mellan komponenter för att fullt ut förstå hur specialpedagogernas kompetenser påverkar skolsystemet som helhet.

Metod

I denna studie utgörs av en fallstudiedesign med semistrukturerade intervjuer som metod. En fallstudiedesign har valts att göra en fallstudie för att mer ingående kunna studera hur specialpedagogernas kompetens tas tillvara vid EHM på den aktuella skolan samt ta reda på

vilka aspekter som gör arbetet med EHM främjande och förebyggande. Resultatet analyseras utifrån tematisk analys för att möjliggöra en djupgående och strukturerad undersökning av den data som samlas in genom semistrukturerade intervjuer med tre specialpedagoger och två rektorer.

Resultat

Resultaten visar att specialpedagogernas kompetenser spelar en central roll i arbetet med EHM. Deras deltagande och nyckelroll inom EHM påverkar skolsystemet som helhet och bidrar till skolans främjande och förebyggande uppdrag. Vidare visar resultaten att specialpedagogerna har en aktiv roll i att upprätthålla ett salutogent förhållningssätt och ett brett fokus på elevernas lärande, vilket stöds av systemteoretiska tankar om hur delar av systemet påverkar helheten. EHM betraktas som en integrerad del av skolsystemet och har bidragit till att skolan genomgått en kulturell förändring med ett ökat fokus på gruppnivå med ett salutogent förhållningssätt som grund. De olika professionerna i EHM-teamet har olika fokusområden utifrån det förebyggande och det främjande där de kan bidra med sin specifika kompetens. Genom EHM kan specialpedagogers och andra yrkesgruppers kompetenser gemensamt användas på ett effektivt sätt. Inkludering av elevernas röster under EHM främjar långsiktiga förändringar inom skolsystemet. Skolan har en framtida utmaning med att balansera gruppnivå och individnivå samt att tydligare förstå skillnaden mellan begreppen främjande och förebyggande.

Specialpedagogiska implikationer

Resultaten visar att specialpedagogens tillämpning av ett salutogent förhållningssätt främjar fokus på elevernas behov vilken kan bidra till en positiv skolkultur. Studien betonar specialpedagogens nyckelroll inom Elevhälsomöten (EHM) och framhäver vikten av att ta vara på specialpedagogens kompetens samt vikten av att ledningen ser till att detta görs inom skolverksamheten. En implikation är även att elevhälsan och lärarna behöver en tydlig struktur, EHM kan vara en sådan, för att uppnå ett framgångsrikt främjande och förebyggande arbete. En än gång är det skollärans ansvar att se till att en sådan struktur finns.

Nyckelord

Elevhälsomöte EHM, främjande, förebyggande, salutogent förhållningssätt, tvärprofessionellt team

Innehållsförteckning

INLEDNING	6
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
BAKGRUND	8
SALUTOGENT OCH PATOGENT FÖRHÅLLNINGSSÄTT	8
ELEVHÄLSOMÖTE (EHM)	9
TIDIGARE FORSKNING	11
DET HÄLSOFRÄMJANDE OCH FÖREBYGGANDE UPPDRAGET	11
TVÄRPROFESSIONELLA TEAM	13
SPECIALPEDAGOGISK KOMPETENS I ELEVHÄLSAN	14
TEORETISK FÖRANKRING	14
SYSTEMTEORI	15
METOD	17
METODVAL	17
URVALSGRUPP	18
GENOMFÖRANDE	19
ANALYS OCH BEARBETNING	20
ÉTISKA ÖVERVÄGANDEN	20
RESULTAT	22
SPECIALPEDAGOGENS KOMPETENS INOM EHM	22
<i>Analys</i>	25
FRÄMJANDE OCH FÖREBYGGANDE ARBETE GENOM EHM	26
<i>Analys</i>	30
DISKUSSION	32
RESULTATDISKUSSION	32
SPECIALPEDAGOGISKA IMPLIKATIONER	34
METODDISKUSSION	35
FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING	37
REFERENSER	38
BILAGOR	41
BILAGA 1: INTERVJUGUIDE - SPECIALPEDAGOGER OCH REKTORER	41
BILAGA 2: SAMTYCKESBLANKETT	42

Inledning

Von Ahlefeldt Nisser (2014) lyfter att det hälsofrämjande och förebyggande arbetet är ett av specialpedagogens huvudsakliga uppdrag, men min erfarenhet är att specialpedagoger ofta arbetar främst åtgärdande. Jag har ofta hört specialpedagoger lyfta att de arbetar med att släcka bränder vilket gör att det främjande och förebyggande arbetet läggs åt sidan. Även Lindqvist (2017) menar att specialpedagoger upplever att de ofta måste släcka bränder i stället för att vara med och utveckla verksamhetens hälsofrämjande och förebyggande arbete. Askne (2020) lyfter också att många skolor främst fokuserar på åtgärdande insatser. "De förebyggande och hälsofrämjande delarna i elevhälsans arbete är mer abstrakta och svårfångade än den utredande och åtgärdande delen. Ärenden som berör behov av stöd prioriterar ofta sig själva och hamnar automatiskt högt upp på rektorns och elevhälsans agenda" (Askne, 2020, s. 36). Von Ahlefeldt Nisser (2014) menar att specialpedagoger behöver förutsättningar för att kunna ha ett utifrånperspektiv på händelser och mönster i verksamheten för att den specialpedagogiska kompetensen ska få utrymme i praktiken.

Enligt Skolinspektionens granskning av elevhälsans arbete (2015) brister elevhälsans arbete på de granskade skolorna i sitt främjande och förebyggande uppdrag. I rapporterna framgår det att elevhälsans arbete inte motsvarar elevernas behov samt att arbetet inte förebygger elevers ohälsa tillräckligt. Skolinspektionens fynd får stöd av Utbildningsdepartementets utredning (SOU2021:11) om elevers möjligheter att nå kunskapskraven. Utredningen pekar på att elevhälsans kompetens och bidrag inte tas tillräckligt tillvara vilket drabbar skolans hälsofrämjande och förebyggande uppdrag. En av orsakerna till detta är bristen på tillräcklig samverkan mellan lärare och elevhälsa samt att ett patogent perspektiv grundar synen på problem. Guvå och Hylander (2011) lyfter att det ofta råder ett patogent förhållningssätt i skolor men att lärare uttryckt en vilja att förändra detta mot ett mer salutogent synsätt. Även Thornberg (2009) menar att elevers problem och svårigheter ofta ses utifrån ett patogent förhållningssätt vilket inte bidrar till det främjande och förebyggande arbetet för elevers lärande och välbefinnande i skolan.

Med syfte att stärka skolans elevhälsa och betona det gemensamma ansvaret för elevhälsoarbetet har ändringar i Skollagen (SFS 2022:1315) gjorts. Detta innebär att från och med den 2 juli 2023 finns det krav på att det ska finnas tillgång på utbildad speciallärare eller specialpedagog i elevhälsan. I den nya lagändringen förtydligas det även att elevhälsans arbete ska bedrivas på individ, grupp och skolenhetsnivå samt att arbetet ska ske genom samverkan med lärare och annan personal (SFS 2022:1315). Hylander och Guvå (2011) lyfter vikten av

samverkan mellan elevhälsan och lärarna för att elevhälsans arbete ska bli en naturlig del i hela skolans verksamhet. Vidare påpekar författarna att även skollagen tydliggör detta, att lärande och hälsa hör ihop och att rektorn ska se till att skolan organiseras så att det främjande och förebyggande arbetet genomsyrar skolverksamheten.

Enligt Bengtsson et.al. (2017) har elevhälsomöten (EHM) hjälpt många skolor att gå från att främst arbeta med åtgärdande insatser till att börja arbeta mer förebyggande. Arbetet med EHM syftar till att erbjuda en helhetssyn på elevernas skolsituation och behov samt att utforma och implementera anpassade strategier för att stödja deras utveckling och välmående (Bengtsson et al., 2017). Genom att samla all personal runt om eleverna i en dialog om elevernas behov och potential kan EHM bidra med målinriktade strategier för att hjälpa elever att nå sin fulla potential. Detta kan inkludera att anpassa undervisning, utveckla socioemotionella färdigheter och skapa en kultur av inkludering och stöd (Bengtsson et al., 2017).

Mot bakgrund av detta är det av vikt att undersöka och lyfta fram verkliga exempel på de specialpedagogiska bidraget till EHM samt hur det arbetet bidrar till elevhälsans uppdrag att arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Systemteorin kommer att vara denna studies teoretiska ramverk vilket innebär att skolverksamheten ses som ett system som byggs upp av olika komponenter (Öquist, 2018). EHM utgör en komponent eller ett slags delsystem i systemet som helhet där specialpedagogen utgör en komponent i delsystemet och samtidigt en komponent i hela systemet. Genom mina frågeställningar kommer specialpedagogen som komponent i EHM och även EHM som komponent i systemet som helhet att undersökas. Skolan som ingår i denna studie har arbetat systematiskt med EHM sedan fem år tillbaka och menar att EHM har varit en bidragande faktor till högre måluppfyllelse och ökad samverkan på deras skola.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att bidra med kunskap om det specialpedagogiska bidraget i elevhälsomöten (EHM) samt lyfta fram viktiga aspekter som genom EHM leder fram till framgångsrikt främjande och förebyggande arbete

- På vilket sätt anser specialpedagogerna och rektorerna att specialpedagogernas kompetens tas till vara genom arbetet med EHM?
- Vilka aspekter gör att EHM bidrar till ett framgångsrikt främjande och förebyggande arbete?

Bakgrund

I detta kapitel presenteras salutogent och patogent förhållningssätt följt av en beskrivning av elevhälsomöten, förkortat EHM, och den arbetsmodell som ligger till grund för dessa möten.

Salutogent och patogent förhållningssätt

År 2000 presenterades rapporten "Från dubbla spår till Elevhälsa – i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling" (SOU, 2000), en viktig händelse som omformade synen på hälsa inom skolvärlden. I utredningen lyftes särskilt Aaron Antonovskys salutogena perspektiv fram, som fokuserar på det som främjar hälsa i stället för att bara studera sjukdom (SOU, 2000). Partanen (2019) betonar att detta bidrog till ett förändrat perspektiv på hälsa och dess koppling till lärande. Det salutogena förhållningssättet innebär att man aktivt söker efter och stärker de faktorer som främjar en hälsosam och positiv skolmiljö (Partanen, 2019). Det handlar alltså om att identifiera och bygga på styrkor snarare än att enbart fokusera på problem. Ett övervägande salutogent förhållningssätt skapar goda förutsättningar för att arbeta främjande och förebyggande för att stödja elevernas hälsa och lärande (Partanen, 2019).

Guvå och Hylander (2011) menar att pedagoger önskar en förändring från ett patogent synsätt till ett salutogent synsätt på elevers skolrelaterade problem och svårigheter. Med ett patogent synsätt sätts elevers svårigheter i fokus och synsättet är snävt diagnostiskt medan ett salutogent synsätt talar mer om lärmiljöns påverkan på elevers svårigheter och hur den kan anpassas för att eleven ska få bättre förutsättningar (Guvå & Hylander, 2011). Enligt Thornberg (2009) ses svårigheter och problem runt elever ofta ur ett patogent förhållningssätt. Thornberg menar att det fokuseras mycket på elevens problem och svårigheter kopplat till faktorer utanför

klassrummet, exempelvis elevens familj- och hemförhållanden i stället för skolmiljön. Genom att inta ett patogent förhållningssätt blir arbetet inte förebyggande utan mer åtgärdande.

Elevhälsomöte (EHM)

Ett salutogent förhållningssätt kan ses som en grund i det främjande och förebyggande arbetet och utgör därmed grunden i elevhälsomöten EHM (Bengtsson et al., 2017). EHM är

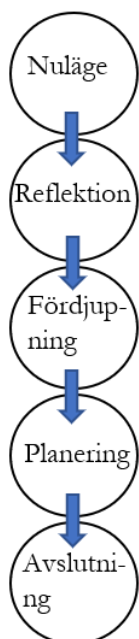

Figur 1. Figuren är inspirerad av Bengtsson et al., (2017) och beskriver grundpelarna i EHM.

regelbundna sammanträden där skolans personal samlas för att diskutera och planera förebyggande och främjande åtgärder. Figur 1 med sina sex rubriker sammanfattar grundpelarna i EHM. Syftet med dessa möten är att främja elevernas hälsa, välbefinnande och lärande genom att skapa en strukturerad plattform för samarbete och informationsutbyte mellan olika professioner inom skolans elevhälsa. EHM involverar olika yrkesgrupper inom skolan, såsom lärare, specialpedagoger, skolsköterskor, skolkuratorer och även skolledningen. Det tvärprofessionella samarbetet

har bland annat ett syfte att försöka synliggöra viktiga förebyggande faktorer gällande elevers hälsa och välbefinnande (Bengtsson et al., 2017).

EHM struktureras utifrån EHM-modellen, där de olika professionerna tar del av varandras sätt att tänka och reflektera kring en problemsituation. EHM har alltid ett fokus på att främja och förebygga problem kopplade till elevens lärmiljö. Utifrån ett salutogent perspektiv ska

deltagarna tillsammans identifiera potentiella svårigheter i elevernas lärmiljö och söka vägar för att överbygga dessa (Guvå & Hylander, 2011). EHM gör det möjligt att sätta in förebyggande insatser och stödåtgärder i ett tidigt skede för att undvika att problem fördjupas eller blir långvariga (Bengtsson et al., 2017). Elevhälsomöten (EHM) är strukturerade och medvetet organiserade för att säkerställa att mötet följer en klar riktning vilket syftar till att maximera dess effekt. Mötesstrukturen inom EHM är byggd på tre faser: beskriva, analysera och förstå, samt planera hur. Utifrån dessa faser har mötesstrukturen en viss ordning; nuläge, reflektion, fördjupning, planering och avslutning (figur 2). Ett EHM-möte inleds med att skapa en förståelse för det nuvarande läget (nuläget). Detta skapar en grund för resten av mötet och tillåter en översikt över både positiva och utmanande aspekter, från individuella prestationer till lärmiljön. En

viktig del av mötet är att reflektera över den information som samlats in (reflektion). Detta inkluderar att identifiera mönster, styrkor och områden som kräver extra uppmärksamhet. Mötesstrukturen möjliggör en fördjupning i ämnen och frågor som kräver ytterligare insikt (fördjupning). Detta steg är kritiskt för att uppnå en ökad förståelse och lägga en ordentlig grund för beslutsfattandet. Efter att ha beskrivit och förstått nuläget går mötet vidare till planering för framtiden (planering). Detta inkluderar att utveckla strategier eller åtgärdsplaner för att stödja elevernas behov och främja en positiv riktning. Mötet avslutas genom att sammanfatta de diskuterade frågorna, fastställa strategier/åtgärdsplaner och tydligt definiera nästa steg. Avslutningsdelen är viktig för att säkerställa att beslutsfattandet och planerandet dokumenteras och kommuniceras klart. Den tydliga strukturen gör att mötets deltagare kan dra nytta av det tvärprofessionella perspektivet, vilket i sin tur stärker och berikar både lärandet och beslutsfattande (Bengtsson et al., 2017). Denna medvetna mötesstruktur skapar en stabil grund för att möta elevers unika behov och säkerställa en progressiv riktning.

Förutom en tydlig mötesstruktur har EHM även tydlig struktur över vilka roller som ska ingå på ett EHM-möte samt vad deras uppgift är. Rollerna är ordförande, reflekterande team och deltagare och de är skapade för att säkerställa effektivitet och ett tvärprofessionellt samarbete. Rollerna bidrar till innehållet, mötets struktur och stödjer processen för förändring och progression.

Figur 2. Figuren är inspirerad av Bengtsson et al., (2017) och beskriver delarna som ingår i mötets tre faser.

Den struktur som ligger till grund för elevhälsomötena där de olika professionerna lyfter fram sina kompetenser och perspektiv gällande en problemformulering är ett teamsamarbete som kan vara speciellt framgångsrikt (Granberg & Ohlsson, 2005). Styrkan i ett arbetsteam är enligt Granberg och Ohlsson (2005) att medlemmarna verkligen lär känna varandras kompetenser eftersom detta gör att teamets samlade kraft överstiger den enskilda medlemmarnas möjlighet att nå samma resultat.

Något som skiljer det traditionsenliga elevhälsoarbetet mot EHM är fokuset som ofta kan hamna på enskilda elever till förmån för grupper, lärmiljöer och skolan som helhet där mötena sker regelbundet utan förekommen anledning (Bengtsson et al., 2017). EHM skiljer sig alltså från det traditionsenliga elevhälsoarbetet genom att ha ett större fokus på främjande och förebyggande åtgärder i stället för att främst arbeta åtgärdande.

Tidigare forskning

Elevhälsan i skolan har genomgått betydande förändringar, i riktning från att lösa problem till att aktivt främja och förebygga elevernas hälsa och lärande (Ahlberg, 2015). Detta kapitel behandlar inledningsvis främjande och förebyggande arbete för att sedan övergå till det tvärprofessionella perspektivet inom team. Kapitlet avslutas med att djupare behandla den specialpedagogiska kompetensen inom elevhälsan.

Det hälsofrämjande och förebyggande uppdraget

Skolverkets kunskapsöversikt Hälsa för lärande – lärande för hälsa framhäver att skolan har ett ansvar att aktivt beakta elevernas upplevelser av skolmiljön och sträva efter en lärande- och undervisningsmiljö som främjar både lärande och hälsa (Partanen, 2019). Lindqvist (2017) menar att hälsan påverkas av personrelaterade omständigheter men även av faktorer från omgivningen som till exempel skolmiljön. Det är viktigt att komma ihåg att skolmiljön innefattar både den psykiska och den fysiska skolmiljön. Enligt en studie av Guvå och Hylander (2011) beskrivs elevhälsa som generella insatser som är riktade mot skolan som lärmiljö för att främja lärande, välbefinnande och hälsa i skolan. En väsentlig del av elevhälsans arbete är att arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Hälsofrämjande arbete fokuserar på långsiktiga lösningar och handlar om att skapa en miljö som aktivt stödjer och främjar elevernas övergripande hälsa och välbefinnande (Lindqvist, 2017). Att arbeta förebyggande innebär att vidta åtgärder och implementera strategier för att förhindra eller minimera risken för problem, svårigheter eller negativa händelser innan de uppstår (Lindqvist, 2017). En grundläggande del av förebyggande arbete är att identifiera och förstå de faktorer som kan öka risken för problem, så kallade riskfaktorer. Det kan vara allt från socioekonomiska faktorer och miljöpåverkan till individuella och psykosociala aspekter (Partanen, 2019). Förebyggande arbete handlar inte bara om att minska riskerna för problem utan också om att stärka de faktorer som kan skydda och främja välbefinnande, så kallade skyddsfaktorer. Detta kan inkludera att stödja positiva relationer, bygga självkänsla och främja social inkludering (Lindqvist, 2017). Det är alltså viktigt att fokusera på det som fungerar i det dagliga arbetet samt att kunna identifiera vad som kan hindra lärandet.

Enligt Lindqvist (2017) är det mycket viktigt att prioritera det hälsofrämjande och förebyggande arbetet inom skolverksamheten. Specialpedagogiska myndigheten lyfter ett elevhälsoprojekt som pågått mellan 2016 och 2019 (Hjörne, 2018). Detta projekt inriktar sig på

elevhälsans arbete och hur det påverkar elevers hälsa och lärande. Projektet genomfördes vid fem olika skolor där data samlades in från skolors elevhälsoteamarbete (Hjörne, 2018). Analys av projektet visade att det centrala för ett framgångsrikt elevhälsoarbete är att vara medveten om att skolproblem är skolans problem och inte ett elevproblem. Utifrån denna analys har Hjörne organiserat följande sju punkter som är viktiga för elevhälsans förebyggande främjande arbete:

1. lärare och pedagoger, även fritidspedagoger, medverkade vid elevhälsoteam mötena
2. allas röster var viktiga, det vill säga, varje deltagare uttalade sig utifrån sin expertroll och kompetens
3. teamets deltagare hade fokus på det positiva, på möjligheter i stället för på det negativa, på hinder
4. det fanns en samsyn och samverkan mellan pedagoger och elevhälsopersonal
5. det åtgärdande arbetet fokuserade på pedagogernas ansvar och strategier istället för på elevens tillkortakommanden
6. skolan och EHT utnyttjade hela skoldagen i ett förebyggande och hälsofrämjande arbete, det vill säga, rasterna och fritids sågs som viktiga arenor
7. i sista hand diskuterades den enskilde eleven (Hjörne, 2018, s.25)

Rektorn är den som organiserar och leder elevhälsan på skolan. Det är rektorn som beslutar om enhetens inre organisation och därför även elevhälsans verksamhet (SFS 2010:800, 2 kap). Det hälsofrämjande och förebyggande uppdraget berör alla men börjar i skolorganisationen (Lindqvist, 2017). Hylander (2011) lyfter också behovet av att skapa en gemensam arena för alla yrkesgrupper inom elevhälsan. För att detta ska uppnås krävs organiserade förhandlingar på arbetsplatsnivå om hur det hälsofrämjande arbetet ska utformas på skolan. Det betonar vikten av att skapa en struktur där varje yrkesgrupp, elevhälsoteamet som helhet och skolan som organisation aktivt deltar i att definiera och implementera metoder för ett framgångsrikt elevhälsoarbete. Rektor och skolläda har här ett stort ansvar att säkerställa att skolans verksamhet aktivt gynnar elevhälsoarbetet (Hylander, 2011). Lindqvist (2017) menar att verksamheten behöver en organisation där ledningsgruppen, elevhälsan och arbetslagen systematiskt analyserar och identifierar elevers behov och det är viktigt att detta görs i tvärprofessionella team där även lärare ingår. Hjörne (2018) fortsätter på samma spår som Lindqvist och menar att ett steg i rätt riktning mot att en förebyggande och hälsofrämjande elevhälsa är att elevhälsan blir en naturlig och närmare del av den pedagogiska verksamheten.

Tvårprofessionella team

Teamorganisationen framställs ofta som en demokratisk organisationsform och den beskrivs som främjande för det som kallas den lärande organisationen (Granberg & Olsson, 2005). Harvey et al. (2019) menar att de team som har en positiv syn när det gäller att tillsammans utveckla det samlade kunnande inom teamet har en tendens att se problem som spännande utmaningar och inte som hinder. Kollektivt lärande inom teamet stärker den individuella förmågan att utveckla kunskap inom det område som fokuseras (Harvey et al., 2019).

En teamorganisation kan arrangeras utifrån en så kallad mål- och visionsstyrning. Denna form av mål och visionsstyrning är strukturerad med en plan för handlande och det är sedan viktigt att denna plan utvärderas, vilket kan leda vidare till en utveckling av planen (Granberg & Olsson, 2005). Det visar sig att implementering av tvårprofessionella team i skolor har en positiv verkan när det gäller att stödja elever och deras svårigheter, genom att de olika kompetenserna inom teamet samverkar på ett effektivt sätt (Thornberg, 2009). Vidare lyfter Thornberg att erfarenheter från verksamma team inom skolor har upplevt att deras arbete har en positiv inverkan på elevernas hälsa. ”Dom elever vi jobbar med mår bra, att dom blir gladare och gladare eller känner att dom lyckas...” (Thornberg, 2009, s. 50). En erfarenhet från de tvårprofessionella teamen är att det finns ett problem när det gäller att samverka med alla lärarna på en skola. Detta då det finns ett glapp gällande arbetssätt lärare emellan vilket försvårar samverkan med elevhälsoteamet (Thornberg, 2009).

Enligt Harvey et al. (2019) är team en form av kollektivt lärande där teamet har en specifik uppgift att lösa och förmågan att lösa uppgiften stärks av en positiv syn på det egna lärandet. Inom teamet har de enskilda medlemmarna olika former av kunskaper. För ett framgångsrikt teamarbete är det viktigt att medlemmarna berättar om sina speciella kunskaper för varandra vilket ökar förståelsen för varandras kompetenser. Den samverkan som då kan ske inom teamet överstiger det enskilda medlemmarnas kunskaper, teamets styrka ligger i samverkan mellan medlemmarna (Granberg & Ohlsson, 2005).

Ett elevhälsoteam, förkortat EHT, är organiserat som ett tvårprofessionellt team där flera professioner inom skolverksamheten är verksamma. Ett tvårprofessionellt team med en kärna av specialpedagog, skolsköterska, kurator och skolledning kan således bli ett framgångsrikt team i sitt elevhälsoarbete om de lägger tid på att lära känna varandras kompetenser (Granberg & Ohlsson, 2005).

Specialpedagogisk kompetens i elevhälsan

Specialpedagogens roll inom EHM är speciellt viktig då specialpedagogen med sin unika kompetens har en viktig del i arbetet att planera förebyggande insatser i elevens lärmiljö för att överbrygga potentiella hinder (Bengtsson et al., 2017). Backlund (2007) understryker att specialpedagoger inom elevhälsan spelar en viktig roll i att hantera och förstå olika synsätt på elevers problem. Genom att erbjuda insikter och strategier för att förebygga och hantera olika problem eller utmaningar utgör specialpedagoger en central del i elevhälsoteamets arbete. Hjärne och Säljö (2013) ger en djupare förståelse för hur specialpedagoger och övrig personal inom elevhälsoteamet, engagerar sig i praktiken vid elevhälsoteamets olika möten. Vid dessa möten är det viktigt med samtal där de olika medlemmarna diskuterar en problematik och där var och en ger sin syn på olika strategier för hur problematiken kan hanteras (Hjärne & Säljö, 2013). Specialpedagogen har i elevhälsoteamet en stor roll när det gäller att lyfta fram och problematisera skolutvecklingsfrågor (Ahlberg, 2015). Elevhälsoteamets förmåga att verka förebyggande och lösningsorienterade är helt beroende av teamets förmåga att analysera en situation och där fyller den specialpedagogiska kompetensen kring den fysiska och psykiska lärmiljön en central roll (Hjärne & Säljö, 2013).

Enligt Hylander (2011) har specialpedagoger en nyckelposition när det gäller att förstå och hantera problematik relaterad till lärsituationer och organiseringen av klassrummet. Deras kompetens är avgörande för att identifiera och adressera elevers behov på ett effektivt sätt. Specialpedagogens roll är enligt Lindqvist (2017) att se elevernas lärande och pedagogiken på skolan utifrån ett brett perspektiv. Det kan vara att se elevers svagheter respektive styrkor samt hur stor påverkan lärmiljön har i verksamheten och verksamhetens förhållningssätt. Detta kräver speciell kompetens, Ahlberg (2015) lyfter att specialpedagogens kompetens är unik då den tar avstamp från flera olika discipliner såsom pedagogik, sociologi, psykologi, medicin och filosofi.

Teoretisk förankring

Systemteoretiska tankegångar ligger till grund för EHM-modellen och även i denna studie då den utgör en ram för att analysera hur den specialpedagogiska kompetensen tas tillvara samt vilka aspekter som bidrar till det främjande och förebyggande arbetet genom EHM. Systemteorin betonar betydelsen av relationer och interaktioner mellan olika delar av ett system

(Öquist, 2018). Detta är relevant när denna studie undersöker hur elevhälsomöten, som knutpunkt, möjliggör samverkan mellan olika aktörer och insatser.

Systemteori

Holmqvist (2021) illustrerar användningen av vetenskapliga teorier som att använda en viss typ av glasögon. Den valda teorin fungerar som dessa "glasögon" och påverkar därmed både metodval och analys. Enligt Öquist (2018) är systemteorin inriktad på att analysera och förstå komplexa system och de dynamiska relationerna mellan deras olika komponenter. Inom systemteorin betraktas en organisation som en helhet, bestående av olika delar, vilka kan vara fysiska enheter, processer, människor eller andra underliggande komponenter. Systemteorin som teoretiskt ramverk gör det möjligt att studera specialpedagogen och EHM som komponenter i system. Specialpedagogen är en komponent som ingår i EHM och EHM är en komponent eller delsystem av det större systemet. Synsätt och handlande inom dessa komponenter/delsystem påverkar varandra och bildar tillsammans systemet som helhet (Öquist, 2018).

Skolan och de yrkeskategorier som arbetar där fungerar som en del i ett större system vilket gör det möjligt att betrakta specialpedagogers insatser som en integrerad del av det övergripande skolsystemet (Öquist, 2018). Genom att betrakta skolsystemet som en dynamisk helhet blir det möjligt för specialpedagoger att strategiskt planera och implementera åtgärder som inte bara fokuserar på individuellt stöd utan som också harmonierar med och förstärker skolans övergripande förebyggande och hälsofrämjande uppdrag. Specialpedagogernas insatser inom ramen för EHM kan ses som en del av det övergripande systemet inom skolan, där deras agerande har konsekvenser för skolans dynamik och elevernas individuella utveckling.

Inom systemteorin kan förändringar inom organisationer, inklusive skolan, betraktas genom två huvudtyper: förändring av första och andra ordningen (Bengtsson & Necovski, 2021). Dessa begrepp erbjuder en ram för att analysera och förstå förändringsprocesser inom skolsystemet. Förändring av första ordningen representerar ytnivån av anpassningar och förbättringar inom ett befintligt system. Förändring av andra ordningen går djupare och innebär omvandlingar av grundläggande systemstrukturer och perspektiv (Bengtsson & Necovski, 2021). Förändring av andra ordningen kan ofta möta motstånd av olika slag eftersom det kan leda till att människors invanda tankesätt och beteendemönster behöver förändras (Ahrenfelt, 2013). Detta motstånd kan enligt Ahrenfelt (2013) medföra att medarbetare väljer att gå emot förändring och välja att inte anpassa sig utefter den. Ett exempel på att göra förändring av första

ordningen inom skolans värld kan vara att anordna så att en elev som inte kan koncentrera sig i klassrummet får sätta sig någon annan stans. Öquist (2013) menar att detta innebär att man inte ser helheten av problematiken när eleven skickas ut från klassrummet för att arbeta med en elevassistent. En förändring av andra ordningen hade i stället kunnat innebära att söka mönster i miljön och i strukturen runt eleven för att försöka lösa problemet (Öquist, 2013). Med stöd av systemteorin kan förändringar av första och andra ordningen inom EHM analyseras. Det innebär att utforska hur specialpedagogernas arbete kan bidra till ytnivåanpassningar och djupare omvandlingar som stöder det övergripande uppdraget att arbeta hälsofrämjande och förebyggande arbetet.

Öquist (2018) lyfter att problematiken ofta ligger i vårt sätt att betrakta ett problem och att det enligt systemteorin är viktigt med tydlig information om problemet för att kunna åstadkomma en förändring. Detta är en central tanke inom EHM-modellen som syftar till att gemensamt analysera problemsituationen, med hjälp av olika professioners bidragande, för att komma fram till hur problemet kan förebyggas (Bengtsson et al., 2017).

Ett begrepp som används inom systemteorin är nivåer. ”Att tänka i logiska nivåer är lika viktigt oavsett om det gäller att förstå hur organisationer är uppbyggda, hur kommunikationen mellan människor fungerar och hur inlärning går till” (Öquist, 2018, s 11). En hierarkisk uppbyggnad finns i alla system. Denna uppbyggnad av system har stor betydelse för ett fungerande samhälle. De högre nivåerna i hierarkin ändrar i verksamheten på lägre nivåer för hur de olika komponenterna i systemet samverkar och för att få en fungerande helhet (Öquist, 2018). I denna studie är det relevant att förstå att specialpedagogernas nivå kan skilja sig från exempelvis rektorns och lärarkollegiets nivå. Genom att undersöka hur den specialpedagogiska kompetensen tas till vara samt vilka faktorer som gör arbetet med EHM främjande och förebyggande ges insikter om dess effekter på olika nivåer inom skolsystemet så som ledningsnivå, lärarnivå och elevnivå. I detta sammanhang får man beakta att systemteorin i denna studie bygger på de ingående komponenterna och hur de samverkar för att bilda en helhet där EHM och den specialpedagogiska kompetensen kan ses som komponenter i systemet. Här finns en komplexitet i teorin då det är svårt att ibland se hur de ingående komponenterna påverkar helheten, det är en utmaning att till fullo hur specialpedagogernas kompetenser påverkar skolsystemet som helhet.

Metod

Semistrukturerade intervjuer har valts som metod i denna studie för att undersöka hur den specialpedagogiska kompetensen tas tillvara samt vilka aspekter som bidrar till det främjande och förebyggande arbetet genom EHM. I detta kapitel redogörs metodval, urval, genomförande, analys och bearbetning samt etiska överväganden.

Metodval

Denna kvalitativa undersökning syftar på att förstå problemet utifrån informanternas erfarenhet och perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2014). I denna studie har en fallstudiedesign valts för att mer ingående kunna studera hur specialpedagogernas kompetens tas tillvara vid EHM på den aktuella skolan samt ta reda på hur deras arbete bidrar till det hälsofrämjande och förebyggande uppdraget på skolan. Valet av fallstudie som metod är särskilt relevant när man strävar efter att undersöka ett unikt och komplext fall, där kontexten spelar en central roll (Bryman, 2018). Syftet med en fallstudie är att erhålla en omfattande förståelse av det undersökta fallet och att kunna dra generella insikter eller principer som kan tillämpas på liknande situationer. En fallstudie kan vara förknippad med en viss plats eller lokal och det bygger på att intensivt studera denna plats (Bryman, 2018). En fallstudie kan även vara att studera hur en modell påverkar skolans arbete.

Enligt Stukát (2011) finns det olika sätt att göra forskningsintervjuer. Semistrukturerade intervjuer i denna studie har valts då denna intervjuform är en flexibel forskningsmetod som ger intervjuaren möjlighet att använda fördefinierade frågor och teman samtidigt som det finns utrymme för flexibilitet och spontanitet under intervjuprocessen (Stukát, 2011). I denna intervjuform ställs många följdfrågor som till exempel "Kan du berätta mer?". På så sätt utnyttjas samspelet mellan intervjuaren och den som intervjuas för att få så mycket information som möjligt. Genom att skapa en öppen och dialogisk atmosfär kan forskaren få djupa insikter i deltagarnas perspektiv och erfarenheter (Stukát, 2011)

Resultaten av semistrukturerade intervjuer är ofta rika och nyanserade, vilket gör metoden särskilt lämplig när man vill förstå olika fenomen i detalj (Kvale & Brinkmann, 2014). En av nackdelarna med denna intervjuform är att den kräver mycket tid vid bearbetning av data. Efter intervjuerna genomförs en analys av datamaterialet, även om resultaten är specifika för det studerade fallet strävar man ofta efter teoretisk generalisering för att identifiera övergripande

mönster och insikter som kan vara relevanta för liknande sammanhang (Kvale & Brinkmann, 2014).

Urvalsgrupp

Urvalet i denna studie har valts ut på ett strategiskt sätt för att kunna få svar på mina frågeställningar, vilket Bryman (2018) benämner som målstyrt urval. Den aktuella skolan är en grundskola för årskurs F-9, inklusive anpassad grundskola, i södra Sverige. Skolan har valts ut då den fått markant högre måluppfyllelse sedan de satsat mer på elevhälsans arbetat strukturerat med EHM sedan fem år tillbaka. Skolan framhäver att deras elevhälsoteam utgör en resursstark enhet, och i samarbete med skolans personal arbetar de proaktivt för att främja hälsa och förebygga problem genom EHM. Enligt den aktuella skolans ledning bidrar EHM till att skapa en gynnsam miljö för samverkan, där varje individ bidrar med sin unika kompetens och professionella erfarenhet vilket enligt den aktuella skolans ledning möjliggör en effektiv och övergripande strategi för att stödja elevernas måluppfyllelse och skapa en trygg och hälsofrämjande skolmiljö. Studien strävar efter att belysa både individuella perspektiv och organisatoriska aspekter vilket gjort att urvalsgruppen för denna studie utgör tre specialpedagoger samt två rektorer som alla är verksamma på den aktuella skolan. Valet av deltagare i denna studie har genomförts strategiskt för att representera olika nivåer av beslutsfattande och ansvar samt kompetenser inom skolan (Öquist, 2018). De tre specialpedagogerna arbetar inom olika stadium på skolan vilket gör att de kan erbjuda insikter från olika verksamhetsområden och belysa hur deras kompetens tas till vara genom arbetet med EHM. Rektorer, som centrala beslutsfattare, kan ge en övergripande förståelse för hur skolans ledning ser på och värdesätter specialpedagogernas arbete med EHM samt hur deras arbete bidrar till skolans främjande och förebyggande arbete. Antalet informanter bedömdes som rimlig då min insamlade data bör ge ett brett underlag för att presentera ett resultat utifrån mina frågeställningar (Kvale & Brinkmann, 2011). För att anonymisera informanterna benämns de med förkortningar inkluderade en versal från första bokstaven i deras yrkesprofession samt en siffra för att särskilja dem. Nedan i *Tabell 1* förtydligas informanternas benämningar.

Tabell 1. Benämningar av informanter

informanter	professioner
R1	rektor
R2	rektor
SP1	specialpedagog
SP2	specialpedagog
SP3	specialpedagog

Genomförande

Innan intervjuerna formulerades frågor till en intervjuguide för att kunna svara på studiens syfte och frågeställningar. Intervjuguiden innehöll öppna frågor för att kunna få mer beskrivande svar (Kvale & Brinkmann, 2014). Till att börja med tog jag kontakt med en av skolans biträdande rektorer via mejl där jag informerade om studiens syfte och frågeställningar för att få tillstånd att genomföra studien på deras skola. Han gav mig sitt godkännande och ville gärna att deras skola skulle delta i studien. Därefter bokades tider för intervjuer, en dag med specialpedagogerna och en dag med rektorerna.

Innan intervjuerna genomfördes skickades intervjuguiden ut till informanterna. Att tillhandahålla intervjuguiden i förväg till informanterna var ett medvetet beslut som syftade till att ge informanterna möjlighet att förbereda sig mentalt och organisera sina tankar inför intervjun (Bryman, 2018). Vid sammanställningen av intervjuguiden (bilaga 1) utgick jag från mina två frågeställningar. Alla frågor var öppna frågor bortsett från någon enstaka inledande fråga. Genom de öppna frågorna ville jag känna en flexibilitet och låta informanten ha friheten att berätta om sina egna tankar och erfarenheter (Stukát, 2011). För att inte riskera studiens trovärdighet är det av vikt att inte ställa ledande frågor för att få de svar jag eller intervjuaren vill ha (Tracy, 2010). Frågorna i min intervjuguide är väl genomtänkta då det är enligt Tracy (2010) är av stor vikt att tänka igenom och välja vilka frågor som ska ställas eftersom frågorna har stor påverkan på det insamlade materialet.

Intervjuerna har sedan genomförts med två av skolans rektorer och tre verksamma specialpedagogerna på skolan. Varje intervju tog mellan 30 och 45 minuter och genomfördes individuellt med alla informanter. Intervjuerna genomfördes alla på den aktuella skolan. Under intervjuerna anpassades frågorna utifrån informantens erfarenheter och svar vilket gjorde att alla intervjuer blev unika (Lind, 2014). Därefter transkriberades informanternas intervjusvar för att sedan bearbetas och analyseras. Viktiga aspekter under intervjuerna var att anpassa frågorna

och följdfrågorna utifrån informanternas svar (Stukát, 2011). Detta gjorde att alla frågor inte ställdes samt att följdfrågor anpassades utifrån hur samtalet utvecklades med fokus på mina frågeställningar.

Analys och bearbetning

I denna studie tillämpas tematisk analys för att bearbeta det insamlade materialet. Tematisk analys möjliggör en djupgående och strukturerad undersökning av den rika information som samlas in genom semistrukturerade intervjuer med specialpedagoger och rektorer. Enligt Bryman (2018) är tematisk analys särskilt lämpad när syftet är att förstå och beskriva mönster och teman som framkommer från det insamlade materialet. Genom att använda denna metod ges det möjlighet att systematiskt och metodiskt bearbeta och koda materialet för att identifiera centrala teman och mönster relaterade till mina frågeställningar.

Genom en induktiv ansats analyseras materialet utan några förutbestämda teman. Detta gör analysen mer öppen och låter teman och mönster uppstå utifrån det insamlade materialet. Genom en induktiv ansats ges möjlighet att få en mer kontextuell förståelse av det studerade fenomenet. Det är av yttersta vikt att vara öppen för nya insikter och möjligheten till framväxten av teman som inte nödvändigtvis förutsågs i förväg. I linje med Brymans (2018) perspektiv är det även relevant att inte bara fokusera på de gemensamma teman som framkommer utan också att undersöka och förstå variationer och avvikelser i det insamlade materialet. Genom att använda tematisk analys ges möjlighet att identifiera, analysera och presentera mönster och teman inom min kvalitativa data för att lyfta fram meningsfulla insikter och förståelser av hur den specialpedagogiska kompetensen tas tillvara samt vilka aspekter som bidrar till det främjande och förebyggande arbetet genom EHM.

Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2017) pekar på vikten av att kunna säkerställa att studien genomförs på ett rättvist, ansvarsfullt och pålitligt sätt. Inför denna studie har olika forskningsetiska problem som kan uppstå noga övervägts och en plan över hur studien ska genomföras på ett forskningsetiskt korrekt sätt har också genomförts. Hänsyn har tagits till Vetenskapsrådets riktlinjer (2017), informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vetenskapsrådet lyfter att forskningsetiken skyddar deltagarnas rättigheter, upprätthåller forskningsintegritet och bevarar vetenskapens trovärdighet. För att uppfylla informationskravet har deltagarna fått detaljerad information innan intervjuerna genomfördes, Tracy (2010) lyfter att det är av yttersta vikt att informanterna behandlas med respekt och ges

tydlig information om deras roll i forskningsprocessen. En skriftlig sammanfattning av studiens syfte och tillvägagångssätt har tillhandahållits i förväg och eventuella frågor har besvarats för att säkerställa fullständig förståelse (Tracy, 2010). Mot bakgrund av samtyckeskravet har varje deltagare undertecknat ett skriftligt samtyckesformulär innan intervjuerna påbörjades. De informerades om deras rätt att dra sig tillbaka när som helst utan några negativa konsekvenser. För att uppfylla konfidentialitetskravet och nyttjandekravet har alla identifierbara uppgifter om deltagarna hanterats med försiktighet, intervjuerna har transkriberats utan några personidentifierande uppgifter och allt insamlat material har förvarats på ett säkert och icke-tillgängligt sätt vilket harmoniserar med Tracy (2010) som lyfter vikten av detta. Vid presentation av resultat respekterades deltagarnas integritet och deras identitet skyddades genom att undvika specifika detaljer som kunde kopplas till enskilda personer. Allt insamlat material har endast använts för det angivna syftet.

Vid analysprocessen användes metoder där ärlighet och sanningsenlighet var centrala aspekter där aktörernas integritet respekterats och skyddats. För att säkra att informanternas svar inte tolkas på ett felaktigt sätt avslutades varje intervju med att sammanfatta den information som getts från samtalen och därefter gavs informanterna möjlighet att ställa frågor och klargöra några av deras svar. För att undvika att tolka informanternas svar utefter egna erfarenheter är det viktigt att hålla en distans mellan egna erfarenheter och insamlat material. Detta har gjorts genom att aktivt reflektera kring det egna agerandet utifrån en utomstående betraktarens perspektiv, Tracy (2010) lyfter att detta är ett effektivt sätt att stärka objektiviteten under analysprocessen. Processen har skett genom en systematisk växelvis struktur mellan framkomna teman från det insamlade materialet. En god kvalitet gällande behandling av kvalitativa forskningsunderlag är mycket beroende av forskarens egen reflektionsförmåga när det gäller objektivitet (Tracy, 2010). Detta är även viktigt i förhållande till studiens trovärdighet vilket påverkas av studiens begränsningar och transparens (Tracy, 2010).

Resultat

Genom tematiska analys har följande teman framkommit: salutogent förhållningssätt, tvärprofessionellt samarbete, specialpedagogen som nyckelfunktion, tydlig struktur, grupp- och individnivå, psykisk och fysisk lärmiljö. Dessa teman har sedan delats upp i två övergripande teman, specialpedagogisk kompetens inom EHM samt främjande och förebyggande arbete, vilka har tydlig koppling till mina frågeställningar. Nedan presenteras studiens resultat systematiskt utifrån de två övergripande teman som framkommit. För att anonymisera och effektivisera texten benämns rektorerna som R1, R2 och specialpedagogerna som SP1, SP2 och SP3.

Specialpedagogens kompetens inom EHM	Främjande och förebyggande arbete genom EHM
Salutogent förhållningssätt	Salutogent förhållningssätt
Nyckelfunktion	Tvärprofessionellt samarbete
Psykisk och fysisk lärmiljö	Tydlig struktur
	Grupp- och individnivå

Specialpedagogens kompetens inom EHM

R1 berättar hur skolan utvecklats mycket de senaste åren, på många positiva sätt, bland annat har skolan högre måluppfyllelse samt ett bättre samarbete mellan lärare och elevhälsa. Enligt R1 har EHM bidragit till denna positiva utveckling och att de nu har en bra struktur över elevhälsans arbete samt skapat en kultur som präglas av ett mer salutogent och relationellt synsätt. Rektorerna menar båda att specialpedagogen har en nyckelfunktion i arbetet med EHM. De menar att det är svårt att genomföra ett EHM om specialpedagogen inte kan närvara. De visar på att specialpedagogens kompetens och roll under dessa möten är avgörande för att innehållet och utfallet ska optimeras. De menar att EHM är så viktigt att de sällan skulle ställa in ett sådant möte men att det inte blir samma kvalitet utan specialpedagogen.

Så specialpedagogen under EHM har en profession som man inte kan vara utan skulle jag väl vilja sammanfatta det med, och i organisationen behöver man ha en röd tråd i hur man använder och tänker att det är specialpedagogiska kompetensen ska användas. (R1)

SP1 berättar att det är specialpedagogerna som varit med och utvecklat arbetet med EHM på skolan. ”Vi har varit med och utvecklat EHM-mötena så att de ska bli effektiva, att de ska bli bättre” (SP1). Vidare menar SP1 att de hela tiden vill utveckla arbetet med EHM och för att göra det reflekterar specialpedagogerna bland annat kring om de har rätt fokus på mötena och om de kommer viktiga hinder att förebygga och ser sensorerna av dem.

R1 lyfter att specialpedagogerna tidigare var ansvariga för att följa upp och dokumentera lärarnas arbete som planerats under EHM medan att detta ansvar nu ligger på lärarna. Specialpedagogerna har dock ansvar att under andra möten med lärarna kontinuerligt följa upp deras arbete utifrån EHM. Enligt SP1 görs uppföljning och utvärdering av arbete och insatser utifrån EHM. Dock görs inte detta under ett EHM- möte då det är en så pass tydlig struktur som ska följas och de vill komma vidare med nya ämnen under varje möte. SP3 menar dock att de under EHM ibland kan fortsätta där de slutade och arbeta vidare utifrån EHM-modellen inom samma område.

Specialpedagogerna berättar att elevhälsoteamet består av specialpedagog, kurator, skolsköterska samt biträdande rektor, som tillsammans med lärarna deltar på EHM-mötena. Under dessa möten har biträdande rektor rollen som ordförande och specialpedagogen har oftast rollen som sekreterare. Att ha rollen som sekreterare menar R1 är den viktigaste rollen under EHM. Detta då det är väldigt viktigt att ta in vad lärarna och deltagarna i elevhälsoteamet (EHT) kommer fram till och samtidigt summera det på tavlan utifrån ett salutogent förhållningssätt.

Specialpedagogen hos oss har ju oftast sekreterarrollen och den är ju jättejätteviktig. För det är ju så att det vi vill är ju att förändra och påverka hur en lärare tänker och vad den kan göra annorlunda eller göra mer av eller mindre av. Men det vi behöver göra är ju att bli skickliga själva, både i reflektionsdelen och i hur vi skriver och där är ju specialpedagoger jätteviktig i att vända perspektivet, att ha salutogent fokus. (R1)

Både rektorer och specialpedagoger lyfter det utmanande med att vara sekreterare och samtidigt ha en viktig reflekterande roll. SP3 lyfter detta uppdrag som utmanande uppdrag som tar tid att känna sig helt bekväm i. ”Då jag inte jobbat med EHM så länge tycker jag att det är ganska jobbigt att både skriva, lyssna och reflektera...man måste tänka mycket på hur man skriver det också” (SP3). Under samtalen kommer det fram att det vid några tillfällen testat att skolsköterskan haft rollen som sekreterare. Detta på grund av att det är bra att två från

elevhälsan kan utföra uppdraget samt i syfte att avlasta specialpedagogens ansvar under EHM. Enligt rektorerna är det oftast specialpedagogen som under dessa möten är den som oftast har mest att bidra med vid diskussioner, reflektioner och planering.

R1 lyfter vikten av att specialpedagogerna under EHM ska kunna vända perspektiv för att alltid ha ett salutogent förhållningssätt, särskilt när det kommer till att beskriva nuläget. ”Vi jobbar mycket utifrån elevernas behov och där är specialpedagogerna nyckelpersonerna till att föra mötesdialogen framåt, inte bara under EHM utan under andra möten också” (R1). Rektorn berättar att specialpedagogens kompetens är viktig när det kommer till att skriva på tavlan så att elevernas behov blir synliga, inte deras brister.

Förutom att specialpedagogerna har en nyckelfunktion som sekreterare lyfter alla informanter specialpedagogernas viktiga uppdrag att ställa reflekterande frågor till lärarna under EHM. Specialpedagogen har som uppgift att ställa frågor som gör att de ser problemet från olika håll. ”Specialpedagogerna kan ställa frågor som får lärarna att tänka till” (R2). Vidare berättar SP1 om specialpedagogens uppdrag att ställa frågor kring det som skrivits på tavlan under ett EHM.

Allt ifrån, liksom vad är det man tänker? Varför tänker man att den här metoden inte fungerar i undervisningen på med den här gruppen? Alltså att jag problematiserar utifrån mitt perspektiv utefter det som de har lyft som ett nuläge.
(SP1)

Alla informanter pekar på vikten av att hålla ett salutogent förhållningssätt vilket specialpedagogerna kan bidra med genom sina frågor samt sina anteckningar på tavlan. SP1 menar precis som R2 att syftet med att ställa klagörande och reflekterande frågor under EHM är att få lärarna att tänka i nya banor samt se hur de kan göra något annorlunda för att förebygga problem kopplat till elevernas lärmiljö.

Om lärarna tar upp någonting så kan det vara att jag frågar: Men hur visar det sig? Det kan göra att man kommer lite djupare på det också och inte bara skrapar på ytan också liksom kanske vända lite perspektiv samtidigt. (SP3)

Flera av informanterna lyfter att specialpedagogerna fokus under EHM ska ligga på elevernas lärande. ”Vi är här för att barnen ska lära sig och vi ska möta dem nu ut efter deras behov, så att jag tänker att jag står för en pedagogiska biten” (SP1). R2 menar att specialpedagogen har

fokus på elevernas lärande men menar att specialpedagogerna inte för den sakens skull fokuserar på lektioner och undervisning utan på allt runtomkring. Det runtomkring kan exempelvis vara övergångar och raster. ”Har eleverna bra raster och inte hamnar i konflikter har de det lättare att komma till ro i klassrummet igen har de haft en dålig rast, liksom hur mycket lärande blir det när de kommer in i klassrummet?”. SP2 berättar om vikten av det tvärprofessionella samarbetet under EHM med syfte att tillsammans kunna bidra med olika kompetenser för att stötta eleverna i sitt lärande.

Vi jobbar mot ett och samma mål och det är ju att vi alla jobbar mot att eleverna här ska nå sina mål i skolan, alltså sina lärandemål. Det är ju därför alla vi är i skolan, men sen så har vi ju lite olika utgångspunkter för att den här eleven ska nå målet. (SP2)

Analys

Resultaten från studien visar att specialpedagogernas insatser inom ramen för EHM är viktig för skolans övergripande utveckling när det gäller elevernas trivsel och lärande i skolan. Genom att aktivt delta i utvecklingen och struktureringen av EHM har specialpedagogerna en nyckelroll i det förebyggande arbetet med syfte att utveckla elevernas lärande. Även Backlund (2007) anser att specialpedagogerna har en viktig roll när det gäller att se elevernas behov och utifrån dem arbeta förebyggande. EHM kan betraktas som ett delsystem inom skolsystemet. Specialpedagogernas aktiva deltagande och nyckelroll i arbetet med EHM påverkar därmed hela systemet (Öquist, 2018).

Specialpedagogernas bidrag som sekreterare är inte bara att summera diskussioner utan också att omformulera dessa utifrån ett salutogent förhållningssätt, där elevernas behov fokuseras, inte deras brister (Partanen, 2019). Trots betoningen på specialpedagogernas positiva inverkan under EHM betonar informanterna även utmaningarna med att balansera rollen som sekreterare och reflekterande deltagare. Denna utmaning bekräftar vikten av kontinuerlig professionell utveckling vilket gynnas genom tvärprofessionella team (Granberg & Olsson, 2005). Utmaningen med att balansera rollen som sekreterare och reflekterande deltagare är en krävande roll för specialpedagogen och kan ses som en komponent inom systemet. Inom ramen för systemteorin kan skolan betraktas som ett system, en helhet, där olika komponenter är viktiga och samverkar för att bilda denna helhet (Öquist, 2018). I detta sammanhang blir det än en gång tydligt att specialpedagogens kompetens är betydelsefull för systemet som helhet.

Det framkommer i resultatet att specialpedagogerna också har en aktiv roll när det gäller att ställa reflekterande frågor som utmanar lärarnas perspektiv. Deras förmåga att föra dialogen framåt och skapa en djupare förståelse för problematiken är väsentlig för att planera och främja förebyggande insatser vilket kan påverka hela skolmiljön (Bengtsson et al., 2017). Specialpedagogernas förmåga att ställa reflekterande frågor och utmana lärarnas perspektiv kan ses som en strategi för att påverka och omforma systemets funktion. Hjørne och Säljö (2013) pekar också på vikten av att skapa en djup förståelse kring en problematik för ett framgångsrik främjande och förebyggande arbete.

Resultaten visar även på specialpedagogernas betydelse i att upprätthålla ett salutogent förhållningssätt. Detta förhållningssätt fokuserar på att främja hälsa i stället för att enbart behandla sjukdom (Partanen, 2019). Specialpedagogernas förmåga att vända perspektiv och lyfta fram elevernas behov snarare än brister stämmer överens med ett positivt och främjande synsätt. Detta har bidragit till att det salutogena förhållningssättet har kunnat sprida sig och påverka skolans kultur och värderingar som helhet. Ahrenfelt (2013) lyfter att en sådan förändring påverkar den inre ordningen som en mer bestående struktur vilken inte är känslig för yttre påverkan. Enligt Bengtsson och Necovski (2021) är denna form av utveckling en förändring av andra ordningen, en mer bestående förändring.

Resultatet visar också på specialpedagogernas bredare fokus på elevernas lärande som inkluderar både fysisk och psykisk lärmiljö. Denna helhetssyn går i linje med de systemteoretiska tankarna där delar av systemet påverkar varandra och därmed helheten (Öquist, 2018). Informanternas framhävande av det tvärprofessionella samarbetet inom EHM stöds av forskning som understryker fördelarna med att integrera olika kompetenser för att stötta elever i behov av stöd (Granberg & Ohlsson, 2005).

Främjande och förebyggande arbete genom EHM

Informanternas svar blir det tydligt att ledningen har det som R1 lyfter, en plan på hur specialpedagogernas kompetens ska användas. Genom EHM menar alla informanter att specialpedagogen tillsammans med övriga deltagare använder sina kompetenser till att planera främjande och förebyggande arbete för att gynna elevernas hälsa och lärande. Det finns en samstämmighet gällande syftet med EHM och menar att det både är att öka samverkan, framför allt mellan lärare och elevhälsan samt att arbeta främjande och förebyggande.

Syftet här hos oss är ju att vi ska ha ett forum där vi liksom ska verka tillsammans med den andra skolpersonalen, så att de ska få tillgång till vår elevhälsa och att vi ska arbeta förebyggande och främjande, att det är ett forum för det. (SP1)

Vidare menar R1 att syftet även är att lärarna ska få ta del av elevhälsans kompetenser och att det ska ske ett lärande under EHM. Arbete med EHM blir enligt R1 främjande och förebyggande genom att de ses regelbundet och går igenom nuläget, vart är vi och vilka behov ser vi? ”Lärarna ska få en naturlig tillgång till EHTs och att det ska vara ett lärande” (R1).

Enligt SP2 har skolan gått från ett mer åtgärdande arbete till ett förebyggande arbete sedan de börjat arbeta med EHM för fem år sedan. R1 lyfter att syftet från början med EHM var inte bara att öka samverkan och det främjande och förebyggande arbetet utan att förändra kulturen på skolan. ”Så syftet var att vända kulturen få ökad samverkan och det primära syftet var ju att öka måluppfyllelsen, för vi var ju en skola som då hade 44% gymnasiebehöriga elever och nu har vi mellan 75 och 80%” (R1). R1 menar att kulturen behövde förändras utifrån sättet att se på elever och dess svårigheter, detta för att få en kultur av ett mer salutogent förhållningssätt. Genom EHM ville ledningen öka förståelsen för elevers behov samt utveckla lärarnas och elevhälsans syn på elevers behov och deras uppdrag.

Ja, men det var mejl efter mejl där man lämnade över detta har hänt och detta har hänt och detta har hänt och det kunde vara allt från konflikter till någonting som har hänt i klassrummet och till lärande och så. Så vi visste ju att vi behövde jobba med att förändra dels synen på mitt uppdrag som lärare och vårt gemensamma uppdrag. (R1)

För att göra detta menar R1 att specialpedagogernas arbete och EHM har varit en viktig del i att det skett en förändring av kulturen, till att arbeta mer främjande och förebyggande och med ett salutogent förhållningssätt i grunden. SP2 menar som R1 att skolan hittat ett sätt att arbeta främjande och förebyggande genom EHM. ”Vi var väldigt mycket i det åtgärdande. Man ringde oss och sen var det ut som en ambulans liksom. Så vi ville titta på hur vi kan jobba mer förebyggande och då hittade vi det här” (SP2). EHM beskrivs alltså av informanterna som något mer än ett arbetssätt utan även ett förhållningssätt vilket gör att det kan spridas och bli naturligt i alla delar av lärarnas och elevhälsans arbete för elevers lärande. Det är detta som informanterna menar har lett till en kulturell förändring på skolan.

Som framkommit av informanterna är syftet med EHM på den aktuella skolan primärt att öka samverkan samt att arbeta strukturerat med främjande och förebyggande arbete. När det kommer till specialpedagogen är deras fokus främst på det förebyggande arbetet i EHM. SP1 beskriver förebyggande arbete som något som inte är åtgärdande, att det är något som eleverna behöver utvecklas inom och kan ha behov av under en längre tid. Enligt R1 är det lätt att arbetet blir åtgärdande när man pratar om elever på individnivå och att det därför är viktigt att de under EHM pratar på gruppnivå. ”På våra EHM har man fokus på gruppnivå, vi pratar inte individer, väldigt sällan” (R1). Vidare berättar R1 att de förr ofta hamnade i det åtgärdande samt att de hade väldigt många elever som de inte nådde. Sedan de kommit in i arbetet med EHM har detta ändrats genom att de har blivit bättre på ledning och stimulans samt har bättre kvalitet i undervisningen. ”Innan hade vi så många elever som vi inte nådde men nu har vi en annan organisation, vi har blivit bättre på ledning och stimulans och har bättre kvalitet i undervisningen så nu är individerna inte lika många”. Enligt informanterna är det dock inget måste att EHM måste hållas på gruppnivå utan enskilda individer kan också lyftas. I dagsläget behandlas individnivån under en annan mötesform. ”Vi har ju kvar våra EHT-möten där vi tittar mer på individnivå” (R1). R1 pekar dock på utmaningen med att blanda in individnivån då det är lätt då hamna i det åtgärdande. SP1 lyfter från sin sida att det inte går att undvika individnivån i vissa fall men att detta inte behöver vara negativt då även åtgärdande insatser kan resultera i förebyggande resultat. Att inkludera ämnen på individnivå under EHM ser R1 som en eventuell utvecklingsmöjlighet framöver.

EHM, ser jag, skulle kunna vara ett möte där vi även lyfter elever som vi inte riktigt lyckas nå, om det är nästa steg vet jag inte riktigt än för det kräver väldigt mycket av oss att hålla tillbaka för det kan vara så att vi helt plötsligt hamnar tillbaka i det vi inte vill vara i. (R1)

SP2 beskriver att hen arbetar mycket förebyggande, framför allt genom EHM, men att det är svårt att skilja på det förebyggande och det främjande arbetet. ”Förebyggande är jag nästan i mycket mer än det främjande. Vi har diskuterat det här jättemycket. Jag har lite svårt att skilja på de två faktiskt” (SP2). SP3 lyfter också att det är svårt att skilja på främjande och förebyggande arbete och väljer att beskriva vad förebyggande arbete genom EHM kan vara. ”Jag tycker alltid det har varit lite svårt att skilja på dem, men att förebygga, det är ju liksom ändå det här att försöka göra saker så att det aldrig uppstår en svårighet, man ligger steget före” (SP3). En fråga som ställdes till en av specialpedagogerna var om kunde ge ett exempel på en

främjande insats som EHM resulterat i svarade specialpedagogen ”det är våra skolsköterskor supervassa på”. Enligt specialpedagogerna är deras uppdrag under EHM främst kopplat till elevernas lärande medan skolsköterskans och kuratorns uppdrag främst handlar om det psykosociala- och hälsoperspektivet men att de tillsammans samarbetar för att arbeta främjande.

Det ju väldigt mycket samverkan, där tycker jag att vi är jätteduktiga som ett elevhälsoteam. Skolsköterskan bidrar liksom från ett hälsoperspektiv och kuratorn från det psykosociala och specialpedagogerna från det pedagogiska för att liksom komma till att eleverna ska må bra och de ska ha det bra. (SP1)

Detta visar på att det elevhälsans kompetenser har olika bidrag när det gäller det främjande och förebyggande arbetet, där skolsköterskan och kuratorn har ett mer främjande arbetssätt medan specialpedagogerna har ett mer förebyggande arbetssätt.

R2 lyfter att EHM exempelvis blir främjande eller förebyggande när de ser på elevernas fysiska och psykiska lärmiljö. Under EHM diskuterar de alltid ämnet trygghet och studiero vilket gör att de exempelvis kan diskutera och komma med en planering på hur de ska arbeta främjande eller förebyggande för att eleverna ska få mer studiero eller ha en lugnare fysisk lärmiljö. ”Att skapa en trygg miljö där eleverna kan slappna av eller ja känna sig trygga och inte behöva sitta och oroa sig för exempelvis raster, det är också att arbeta främjande och förebyggande” (R2). SP2 menar att det förebyggande och främjande arbetet gynnas genom EHM framför allt mycket på grund av samverkan och att EHM genomförs i ett tvärprofessionellt team. Elevhälsan får en tydlig inblick arbetslagens sätt att arbeta och de olika kompetenserna kan bidra med olika delar för att få en tydlig bild av elevernas behov samt planera rätt insatser.

Den [EHM] har ökat vår samverkan och man har fått en bättre bild över arbetslagens sätt att arbeta... Vi jobbar mer förebyggande och kan planera in rätt insatser... EHM har även gett den här skolan en möjlighet att jobba mer tvärprofessionellt, det är viktigt det med. (SP2)

Vidare poängterar SP2 att samverkan är en viktig del i det främjande och förebyggande arbetet. Hen lyfter vikten av att se hela elevens skoldag och se eleven som en helhet för att stötta eleverna i deras lärande och det är just det som EHM bidrar till. Ett sätt att arbeta förebyggande genom EHM menar R2 kan vara att jobba med att minska stress för eleverna. Om det

exempelvis inte är tillräckligt med studiero eller att den fysiska miljön är rörig kan det bidra till stress vilket i så fall måste förebyggas.

Om vi tittar på studieron, den kan ju göra att många elever blir stressade liksom. Och är du stressad så lär du dig inte så att det är ju ett ställe där man kan ju stötta liksom lärarna och jobba främjande och förebyggande. (R2)

SP3 menar ett EHM hjälper till att få fram det förebyggande arbetet bland annat genom att ta reda på nuläget för att sedan konstatera utvecklingsbehov. Det handlar inte bara om att komma fram till massa lösningar utan det handlar om att tillsammans komma fram till förebyggande insatser. ”Hur ska vi tillsammans arbeta för att arbetet ska liksom gynna eleverna. Det är liksom grund och botten, det är alltid eleverna” (SP3). För att planera och genomföra främjande och förebyggande arbete är det enligt informanterna inte bara att ta reda på nuläget utan också att elevernas röster alltid ska bli hörda under EHM. Detta brukar organiseras genom att eleverna, innan ett EHM, svarar på några frågor som lärarna sedan sammanställer och presenterar under EHM. För att arbetet med EHM ska bli förebyggande menar SP3 vikten av att alla bidrar, inte minst specialpedagogen som behöver förutom hålla ett salutogent perspektiv i alla mötesdelar även bidra med det relationella perspektivet, alltså att se elever i problem inte med problem.

Analys

Inom ett systemteoretiskt perspektiv kan EHM betraktas som en integrerad del av skolsystemet. Enligt informanterna har skolan genomgått en kulturell förändring sedan EHM infördes för fem år sedan och denna beskrivs utifrån synen att se på elever och svårigheter. Denna förändring av kulturen har skapats genom ett salutogent förhållningssätt där teamarbetet har en stor genomslagskraft genom en struktur där medlemmarnas kompetenser används på ett effektivt sätt (Granlund & Ohlsson, 2005). Resultatet visar att genom EHM kan specialpedagogers och andra yrkesgruppers kompetenser användas på ett effektivt sätt för att främja och förebygga problem i lärmiljön. I detta sammanhang syns behovet av en strukturerad och målinriktad strategi för att ta tillvara specialpedagogernas kompetenser i det främjande och förebyggande arbetet. Bengtsson et al. (2017) lyfter också betydelsen av den specialpedagogiska kompetensen i arbetet med att anpassa lärmiljön och stötta eleverna utifrån deras unika behov.

Det förebyggande arbetet har utvecklats genom EHM på ett specifikt sätt gällande hur man behandlar en problematik. Innan EHM var verksamt i skolsystemet arbetade man mest åtgärdande, man försökte på olika sätt överbrygga problem i stunden, genom

ambulansutryckningar, som en informant uttryckte. I resultatet framgår det att en viktig del i att arbetet med EHM ska bli främjande och förebyggande är fokuset på gruppnivå. Att arbeta främjande och förebyggande på gruppnivå är viktigt för att få bestående positiva förändringar för eleverna och deras lärmiljö (Hjörne, 2018). Tidigare hade skolan ett arbetssätt som i stort inriktade sig mot individnivå för att lösa uppkomna problem. Det framkommer också att före EHM etablerades på skolan blev lösningar på problem ofta av inte hållbara över tid, de påverkade inte skolans system som helhet på ett positivt sätt. Denna form av åtgärdande problemlösning går i linje med det som Bengtsson och Necovski (2021) beskriver som förändring av första ordningen. Dessa former av åtgärder gör att systemet som helhet står opåverkat, insatser måste styras mot mål gällande helheten för att få bestående positiva förändringar (Ahrenfelt, 2013).

Det finns enligt resultatet en utvecklingspotential för teamarbetet inom EHM att, i vissa fall, fokusera mer på individnivå. Det har varit mycket viktigt att hålla arbetet inom EHM på gruppnivå för att arbetet faktiskt ska mynna ut i bestående positiva förändringar i främjande och förebyggande syfte (Hjörne, 2018). Nu när det skett en kulturell förändring där ett salutogent förhållningssätt påverkat skolsystemet som helhet menar R1 att en utvecklingsväg kan vara att EHM i även kan arbeta främjande och förebyggande på individnivå för att ytterligare stärka förändring av andra ordningen inom systemet. Arbetet på individnivå blir ofta åtgärdande men som informanterna uttrycker kan en åtgärdande insats även bli förebyggande.

Specialpedagogerna betonar svårigheten att förstå skillnaden mellan begreppen främjande och förebyggande. Svårigheten att särskilja mellan det förebyggande och det främjande arbetet kan bero på en bristande definition av begreppen inom skolverksamheten. Det framgår genom Hylander (2011) att det är viktigt att specialpedagoger har insikt när det gäller att förstå hur man ska hantera problemsituationer, vilket indikerar vikten av specialpedagogernas begreppsförståelse i dessa sammanhang. I resultatet framgår det även att det finns ett synsätt av att begreppet främjande har en tyngdpunkt i skolsköterskan och kurators arbete medan begreppet förebyggande mer vilar hos specialpedagogerna. Detta synsätt stärks av Lindquist (2017) som lyfter att främjande arbete kopplas till hälsa och välbefinnande medan förebyggande arbete kopplas till att undanröja hinder i elevernas lärmiljö. Dock framgår det tydligt i resultatet att denna uppdelning är framgångsrik i den aktuella skolverksamheten. Trots att informanterna uttrycker en osäkerhet kring skillnaden mellan begreppen främjande och förebyggande visar resultatet också på att elevhälsans arbete genom EHM har ett förebyggande fokus inom pedagogiska frågor medan de har ett främjande fokus kring elevernas hälsa och välbefinnande. Det tvärprofessionella teamet stärker tillsammans förmågan att utveckla kunskap inom det

område som fokuseras och därmed framgångsrikt arbeta främjande och förebyggande (Harvey et al., 2019). I arbetet med EHM kan de ingående medlemmarnas kompetenser lyftas fram med tonvikt på ett förebyggande perspektiv eller ett främjande perspektiv. Dessa tonvikter samverkar för ett framgångsrikt arbete gällande att hitta främjande och förebyggande vägar för att hantera olika problem i elevernas psykiska och fysiska lärmiljö.

EHM möjliggör ett tvärprofessionellt samarbete där olika kompetenser inom skolan integreras för att skapa en helhetsbild av elevernas situation (Bengtsson et al., 2017). Samverkan mellan lärare och elevhälsa främjas genom regelbundna EHM-möten, vilket är i linje med Hylander (2011) som lyfter fram vikten av samverkan för att optimera elevhälsoarbetet.

I resultatet framgår även vikten av att elevernas röster blir hörda under EHM. Förberedande frågor inför EHM möjliggör att elevernas röster integreras i planeringen av de främjande och förebyggande insatserna. Hjörne (2018) lyfter också vikten av att eleverna inkluderas i arbetet med elevernas hälsa, välbefinnande och lärande. Inom systemteorin är det också viktigt att olika aktörer inom systemet inkluderas i arbetet med att utveckla systemet som helhet (Öquist, 2018).

Diskussion

Studiens syfte är att bidra med kunskap om det specialpedagogiska bidraget i elevhälsomöten (EHM) samt lyfta fram viktiga aspekter som genom EHM leder fram till framgångsrikt främjande och förebyggande arbete. Denna del inleds med att resultatet diskuteras under rubriken *Resultatdiskussion*, därefter presentera studiens *specialpedagogiska implikationer*, detta följs sedan av *metoddiskussion* för att sedan avslutas med *förslag på fortsatt forskning*.

Resultatdiskussion

Resultatet visar att EHM kan vara en värdefull del av skolans arbete för att främja och förebygga elevers välbefinnande och lärande. Genom att anta ett främjande och förebyggande arbetsätt inom ramen för EHM kan skolor aktivt identifiera och möta elevers behov innan problem blir mer allvarliga samt skapa en gynnsam miljö för deras trivsel och inläring. Enligt Skolinspektionen (2015) brister skolor i det främjande och förebyggande arbete. Askne (2020) menar också att detta arbete inte prioriteras tillräckligt i skolverksamheterna. EHM-modellen kan ses som ett verktyg för att hjälpa skolor att strukturera och kontinuerligt arbeta främjande och förebyggande och se till att detta arbete inte kommer i andra hand. Trots att det framkommer

att EHM har varit en bidragande faktor till att fler elever på den aktuella skolan nu når lärandemålen finns fortfarande behoven kvar av individuella extra anpassningar och särskilt stöd. EHM på den aktuella skolan behöver alltså idag kompletteras av andra möten där fokus kan ligga på individnivå. En utvecklingsväg som resultatet visar på kan vara att lyfta in individnivån inom EHM-kontexten. Dock finns en tveksamhet för detta på skolan då det finns en risk att hamna tillbaka i ett åtgärdande fokus.

Resultatet ger en inblick i hur EHM inte bara fungerar som ett administrativt verktyg utan som en struktur som kan leda till förändring och förbättringar inom skolsystemet som helhet. I ljuset av Öquists (2018) perspektiv om problem och lösningar som är starkt kopplade till hur vi betraktar problemet, blir elevhälsomöten en plats där skolans aktörer aktivt kan omforma sin syn på utmaningar och därigenom påverka förändring. Enligt systemteorin, som Öquist betonar, är informationsdelning avgörande för att skapa förändring inom skolsystemet. Det är här elevhälsomöten och specialpedagogens roll blir särskilt betydelsefulla.

För att EHM ska resultera i framgång visar resultatet vikten av att i initieringsfasen ge medarbetarna grundlig kunskap om det salutogena förhållningssättet samt begreppen främjande och förebyggande för att därifrån arbeta för en samsyn kring arbetets intentioner. Vid förändringar som kan innebära att invanda beteenden eller tankemönster behöver förändras kan detta enligt Ahrenfelt (2013) möta motstånd. Inom ramen för ett kollektivt lärande kan en utvecklad gedigen kunskapsgrund och samsyn hjälpa processen i att skapa en övergripande bestående förändring (Ahrenfelt, 2013). Specialpedagogen har i detta sammanhang en viktig roll med sin unika kompetens att hjälpa skolans personal att utveckla kunskap om salutogent förhållningssätt samt främjande och förebyggande arbete (Ahlberg, 2015). Det framkommer även i examensordningen för specialpedagoger att de har en viktig roll att kommunicera specialpedagogiska frågor då de ska ”visa fördjupad förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor, föräldrar och andra berörda” (SFS 2017:1111, s.5).

I resultatet framgår det även att det finns ett synsätt av att begreppet främjande är kopplat till hälsa och har en tyngdpunkt i skolsköterskan och kurators arbete medan begreppet förebyggande är kopplat till lärande och mer vilar hos specialpedagogerna. Lindqvist (2017) lyfter att både främjande och förebyggande arbete har påverkan på elevernas lärande. Dock visar resultatet att de olika tyngdpunkterna för främjande och förebyggande arbete fungerar bra på den aktuella skolan utan att det har varit en speciell strategi. Trots den nämnda uppdelningen gällande främjande och förebyggande arbete kommer det fram i resultatet att specialpedagogen har fokus på elevernas lärande samtidigt som elevernas mående också har tydlig koppling till

deras lärande. Detta visar på att specialpedagogerna på den aktuella skolan behöver fokusera, mer än sjuksköterskan och kuratorn, på både det främjande och förebyggande arbetet. Partanen (2019) lyfter att det förebyggande arbetet inkluderar att se till hela elevens skolmiljö alltså både den psykiska och fysiska. Vidare menar Lindqvist (2017) att det förebyggande arbetet inte bara handlar om att förebygga problem genom att hitta så kallade riskfaktorer utan att även hitta skyddsfaktorer som främjar elevens välbefinnande. Detta stödjer att specialpedagogen har ett brett ansvarsområde som inkluderar både främjande och förebyggande arbete. I resultatet framkommer just detta, att specialpedagogen har en nyckelposition och att EHM är svårt att genomföra utan specialpedagogens kompetens.

Vid analysen av det insamlade materialet blev det tydligt att det salutogena förhållningssättet är det mest framträdande resultatet. Ett salutogent förhållningssätt kan ses som en grund i det främjande och förebyggande arbetet (Partanen, 2019). I dessa sammanhang är det viktigt hur ett problem betraktas för att framgångsrikt förebygga dem, Öquist (2018) lyfter betydelsen av hur problem betraktas och det faktum att detta påverkar hur problem behandlas. Vidare är det enligt Öquist (2018) viktigt med tydlig information kring en problematik för att få en rättvisande bild av problemet och enligt resultatet i denna studie är det salutogena förhållningssättet en central utgångspunkt vid analys av problemet.

Specialpedagogiska implikationer

Syftet med denna studie har varit att bidra med kunskap om hur den specialpedagogiska kompetensen bidragit i EHM på en skola samt att lyfta fram viktiga aspekter som genom EHM leder fram till framgångsrikt främjande och förebyggande arbete. Ett resultat av studien är specialpedagogens centrala roll inom EHM som betonar specialpedagogens betydelse i skolsystemet som helhet. Specialpedagogens unika kompetens kring att bland annat arbeta utifrån ett salutogent förhållningssätt har bidragit till att lärare förändrat sitt sätt att se på elever och skolrelaterade problem. Det har även bidragit till förändringar i hur man ser på sitt uppdrag vilket gjort att fler elever har fått rätt stöd i rätt tid.

Genom resultatet i denna studie stärks även specialpedagogens viktiga uppdrag att arbeta med främjande och förebyggande med fokus på det förebyggande arbetet. Detta visar på vikten av att den specialpedagogiska kompetensen tas till vara inom skolverksamheten, vilket stärks av skollagen som också betonar vikten av att utbildad specialpedagog ska ingå i elevhälsan (SFS 2022:1315). Att en specialpedagog får möjlighet att arbeta med främjande och förebyggande arbete är dock ingen självklarhet. Enligt Askne (2020) kommer detta arbete ofta i andrahand. Lindqvist (2017) menar också att specialpedagoger ofta arbetar åtgärdande i stället

för främjande och förebyggande och att skolledningen har ett viktigt uppdrag att planera hur den specialpedagogiska kompetensen ska tas tillvara i skolverksamheten (Lindqvist, 2017). Därför är en implikation från studiens resultat inte enbart betydelsen av specialpedagogens kompetens utan även betydelsen av att ledningen ser till att specialpedagogens kompetens tas till vara i skolverksamheten. Enligt Von Ahlefeldt Nisser (2014) behöver specialpedagoger rätt förutsättningar för att deras kompetens ska tas tillvara i skolverksamheten. Ett resultat av denna studie är att EHM kan ge specialpedagoger rätt förutsättningar för att arbeta främjande och förebyggande i samverkan med lärare och övriga deltagare i elevhälsoteamen. Därför är en implikation även att elevhälsan och lärarna behöver en tydlig struktur för att uppnå ett framgångsrikt främjande och förebyggande arbete för elevernas hälsa och lärande. En ännu gång är det skolledarnas ansvar att se till att en struktur finns eftersom arbetet annars, utifrån denna studies resultat, lätt hamnar i det som inte fungerar för att sedan resultera i åtgärder i stället för långsiktiga lösningar.

Metoddiskussion

Denna studie antog en fallstudiedesign för att få en fördjupad förståelse för det specialpedagogiska arbetet inom EHM samt hur detta arbete gynnar skolans hälsofrämjande och förebyggande uppdrag. En av de främsta utmaningarna med att genomföra en fallstudie är svårigheten att generalisera resultaten på grund av dess djupgående och kontextspecifika fokus. Dessutom kan det vara svårt att kontrollera för variabler och att fastställa orsakssamband, vilket kan underminera den interna validiteten (Bryman, 2018). Genom att inkludera fler skolor i studien ökar möjligheten att generalisera resultaten. Det hade även gett möjlighet att jämföra olika förhållanden, strategier eller resultat mellan skolor. Detta hade kunnat bidra till en mer nyanserad och jämförande förståelse av de faktorer som påverkar det undersökta fenomenet. En fallstudie är kännetecknad av djuplodande och detaljerad analys av ett enskilt fall, men detta kan innebära en ökad risk för individuella variationer och specifika omständigheter som inte är representativa för andra skolor (Bryman, 2018). En studie på flera skolor kan bidra till att minimera denna risk genom att inkludera olika perspektiv. Genom att samla in data från flera skolor kan det i vissa fall även stärka studiens validitet och reliabilitet. Detta grundar sig i att resultaten har högre sannolikhet att vara pålitliga och noggrant mäta det du faktiskt avser att undersöka (Bryman, 2018).

Antalet informanter i studien föll sig naturligt då skolan som valts ut bland annat har tre verksamma specialpedagoger. Fokuset låg även på att ta reda på rektorernas perspektiv vilket resulterade i att intervjua två av fyra rektorer för att få olika perspektiv inom ledningsgruppen.

Trots att detta antal informanter är typiskt för fallstudier, måste det erkännas att generaliserbarheten av resultaten kan vara begränsad till det specifika fallet och dess kontext (Bryman, 2018). Att inkludera fler fall eller informanter hade eventuellt ökat den externa validiteten, men samtidigt hade det också medfört en förlust av den djupgående förståelsen som en fallstudie syftar till att uppnå.

Semistrukturerade intervjuer används som metod i denna studie. En alternativ metod är att kombinera semistrukturerade intervjuer med observationer. Genom att observera EHM-möten över en tid hade informationen kunnat öka, om hur specialpedagogens kompetens tas till vara genom arbetet med EHM samt vilka aspekter som bidrar till ett framgångsrikt främjande och förebyggande arbete genom EHM, jämfört med att endast utgå från vad specialpedagogerna och rektorerna på en skola anser om detta.

Genom att informera informanterna om de övergripande ämnena och frågorna som skulle diskuteras, gavs informanterna möjlighet att reflektera över sina erfarenheter och formulera sina svar på ett mer genomtänkt sätt. Detta ansågs vara särskilt viktigt inom ramen för en kvalitativ studie där djupgående och välövervägda svar eftersträvades. Trots dessa fördelar finns det också några potentiella nackdelar med att tillhandahålla intervjuguiden i förväg. Det kan finnas risk för att informanterna presenterar förberedda och övervägda svar, vilket kan påverka äktheten av de erhållna data (Bryman, 2018). En alternativ metod för att hantera detta dilemma hade varit att genomföra intervjuerna utan att ge informanterna tillgång till intervjuguiden i förväg. Detta hade kunnat skapa en mer spontan och omedelbar respons från informanterna, men samtidigt hade det kunnat resultera i bristande förberedelse och kanske mindre djupgående svar (Bryman, 2018).

Valet att använda tematisk analys som metod i denna studie innebär flera fördelar, men det finns även potentiella begränsningar och överväganden som bör diskuteras. En potentiell begränsning är risken för subjektivitet i kodningsprocessen. Forskarens tolkning och förståelse av data kan påverka hur koderna och temana konstrueras (Kvale & Brinkmann, 2014). Vidare menar författarna att forskarens egen förståelse av systemteorin och eventuella förutfattade meningar kan påverka kategoriseringen och tolkningen av det insamlade materialet. För att försöka undvika detta försökte jag vara medvetna om och reflektera över mina egna antaganden. Det är även viktigt att notera att validitet i kvalitativa studier ofta är kontextberoende vilket innebär att det är av stor vikt att noggrant reflektera över detta under arbetets gång, inte minst i analysfasen (Kvale & Brinkmann, 2014). En alternativ metod som övervägts hade varit att kombinera tematisk analys med en annan metod, såsom kvalitativ innehållsanalys, för att bekräfta och fördjupa förståelsen av de framkomna resultaten (Holmqvist, 2021). Detta hade

eventuellt kunnat ge en mer mångsidig och omfattande syn på informanternas upplevelser inom systemteorins ram.

Förslag på fortsatt forskning

Utifrån denna studies resultat är det relevant att studera vidare hur specialpedagogens kompetens tas till vara genom arbetet med EHM samt vilka aspekter som bidrar till ett framgångsrikt främjande och förebyggande arbete genom EHM. I en sådan fortsatt forskning hade det varit intressant att använda en kombination av observationer och enkäter som metoder. Genom dessa metoder kan forskaren ta reda på hur det faktiskt görs i praktiken i stället för att ta reda på vad specialpedagoger och rektorer anser.

Fortsatt forskning kan också inkludera lärarnas perspektiv på specialpedagogernas roll och stöd inom EHM. Genom att undersöka hur specialpedagogernas insatser påverkar lärarnas undervisning och syn på elevernas behov finns det möjlighet att utveckla vägar för att stärka samverkan mellan elevhälsan och lärarna.

Ett annat möjligt område som hade varit av intressant att studera vidare är elevernas perspektiv. Genom att undersöka hur elever upplever deras delaktighet och stöd genom EHM kan en mer nyanserad förståelse av hur elevernas röster och behov integreras i beslutsprocesser samt hur detta kan utvecklas.

Referenser

- Ahlberg, A. (2015). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik: att bygga broar*. (2., [förändrade] uppl.) Stockholm: Liber.
- Askne, J. (2020). *Processororienterad elevhälsa: leda och utveckla*. (1. upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Backlund, Åsa (2007): *Elevvård i grundskolan: Resurser, organisering och praktik*. Rapport i socialt arbete 121:2007. *Institutionen för socialt arbete*. Stockholms universitet. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Asu%3Adiva-6760>
- Bengtsson, A., Kempe Olsson, M. & Necovski, I. (2017). *EHM - elevhälsomötet: en främjande, förebyggande och lärande modell*. (Första upplagan). Stockholm: Gothia fortbildning.
- Bengtsson, A. & Necovski, I. (2021). *Specialpedagog med kompetens att utveckla skolan*. (Första upplagan). Stockholm: Gothia kompetens.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Tredje upplagan). Stockholm: Liber.
- Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. (Upplaga 3). Stockholm: Liber.
- Granberg, O. & Ohlsson, J. (2005). Kollektivt lärande i team. Om utveckling av kollektiv handlingsrationalitet. *Pedagogiska Forskning i Sverige*, årg 10 nr 3/4, sid 227-243. <https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/view/1288>
- Guvå, G. & Hylander, I. (2011). Diverse perspectives on pupil health among professionals in school-based multi-professional teams. *School Psychology International*, 33(2), 135-150. DOI: 10.1177/0143034311415900
- Harvey, J. F., Johnson, K. J., Roloff, K. S., & Edmondson, A. C. (2019). From orientation to behavior: The interplay between learning orientation, openmindedness, and psychological safety in team learning. *Human Relations*, 72(11), 1726-1751 <https://doi.org/10.1177/0018726718817812>
- Holmqvist Olander, M. (red.) (2021). *Teorier för undervisning och lärande*. (Första upplagan). Malmö: Gleerups.
- Hjörne, E. & Säljö, R. (2013). Analysing and preventing school failure: Exploring the role of multi-professionality in pupil health team meetings. *International Journal of Education Research* 63(2014), 5-14. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2012.09.005>

- Hjörne, E. (2018). Elevhälsa för ett förebyggande och hälsofrämjande arbete. I Ljöfberg, C. Elevhälsoarbete under utveckling – en antologi. (s. 17-42). FoU skriftserie nr 7. Lenanders Grafiska AB.
- Hylander, I. (2011). SAMVERKAN- professionellas föreställningar på elevhälsoarenan, FOGrapport nr 69/2011. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för Beteendevetenskap och lärande- Forum för organisations- och gruppforskning.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). Den kvalitativa forskningsintervjun. (Tredje [reviderade] upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Lind, R. (2014). *Vidga vetandet: en introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur
- Lindqvist, M. (2017). *Elevhälsoarbete för specialpedagoger: en handbok*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur AB.
- Nilholm, C. (2020). *Perspektiv på specialpedagogik*. (Upplaga 3). Lund: Studentlitteratur.
- Partanen, P. (2019). *Hälsa för lärande - lärande för hälsa*. [Stockholm]: Skolverket.
- Skolverket (08 november 2023). <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/elevhalsa>
- SFS 2017:1111. *Examensordningen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. <https://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/17/171111.PDF>
- SFS 2022:1315. *Lag om ändring i skollagen (2010:800)*. <https://svenskforsattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2022-07/SFS2022-1315.pdf>
- Skolinspektionen (2015). Kvalitetsgranskning 2015:05. *Elevhälsa - elevers behov och skolans insatser*. <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2015/elevhalsa/>
- Stukát, S. (2011). Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Thornberg, R. (2009). *Ett resursteams samverkan med skola, elever och föräldrar – förtjänster, hinder och utmaningar*. Linköpings Universitet: Institutionen för beteendevetenskap och lärande.
- Tracy, S. J. (2010). The heart of qualitative research: Eight criteria for quality. *Qualitative Inquiry*, 16(10), 837–851. <https://doi.org/10.1177/1077800410>
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed [Elektronisk resurs]*. (Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet.

https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf

- von Ahlefeldt Nisser, D. (2014) Specialpedagogers och speciallärares olika roller och uppdrag – skilda föreställningar möts och möter en pedagogisk praktik. *Nordic Studies in Education*, 34(4), 246-264. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:du-14197>
- Öquist, O. (2013). Den seende läraren: systemteori för skolbruk. Vänersborg: Didaktikcentrum.
- Öquist, O. (2018). Systemteori i praktiken: konsten att lösa problem och nå resultat. (Fjärde upplagan). Stockholm: Gothia Fortbildning.

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide - specialpedagoger och rektorer

Inledning:

Presentation av oss och syftet med studien samt information och underskrift av samtyckesblankett.

Frågor:

Hur länge har du arbetat som rektor/specialpedagog?

Vem och varför initierade arbetet med EHM på er skola?

Vilket syfte har EHM på er skola?

Vad har EHM generellt bidragit med till er skola?

Kan ni se några resultat som trivsel, studiero, måluppfyllelse?

Hur skulle du beskriva specialpedagogens roll och bidrag till EHM?

Hur integreras specialpedagogens kompetens i dessa möten?

På vilket sätt tror du att specialpedagogens kompetens skiljer sig från andra yrkesgrupper i elevhälsan?

Kan du ge exempel på hur specialpedagogens kompetens har varit avgörande i ett EHM?

Beskriv vad förbyggande och främjande arbete betyder för dig.

På vilket sätt arbetar specialpedagogerna främjande och förebyggande genom EHM?

Kan du ge något exempel på en specialpedagogisk insats som genom EHM främjat eller förebyggt eventuella problem i elevens lärmiljö?

Hur följer ni upp och utvärderar arbetet med EHM?

Finns det områden där du anser att specialpedagogers arbete inom EHM kan förbättras för att bättre stödja skolans hälsofrämjande och förebyggande arbete?

Avslut:

Sammanfattning av de viktigaste punkterna från intervjun. Deltagarna ges möjlighet att ställa frågor eller klargöra några av deras svar.

Bilaga 2: Samtyckesblankett

LÄRANDE OCH SAMHÄLLE
SKOLUTVECKLING OCH
LEDARSKAP

På specialpedagogprogrammet vid Malmö universitet skriver studenterna ett examensarbete på avancerad nivå. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie. Examensarbetet motsvarar 15 högskolepoäng, och utförs under totalt 10 veckor. När examensarbetet blivit godkänt publiceras det i Malmö universitets databas DIVA (<http://mau.divaportal.org/smash/search.jsf?language=sv&dswid=1871>).

2023-11-21

Samtycke till medverkan i studentprojekt

Mitt namn är Matilda Aasa och jag går sjätte terminen på specialpedagogprogrammet vid Malmö universitet. Denna termin ska jag skriva ett examensarbete som avslutning på min utbildning.

Som examensarbete ska vi göra en intervjustudie med syfte att bidra med kunskap kring hur den specialpedagogiska kompetensen kan bidra till skolans hälsofrämjande och förebyggande uppdrag genom att arbeta med elevhälsomöten (EHM).

Planen är att göra fem intervjuer på en skola. Tre intervjuer med specialpedagogerna i grundskolan, en intervju med rektorn och en med en av de biträdande rektorerna. Jag beräknar att varje intervju tar cirka 45 minuter. För att underlätta min bearbetning önskar jag att få tillstånd att spela in intervjun. Inspelningen kommer att användas under transkriberingen, därefter kommer den att raderas. Studien utgår från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer:

- Medverkan baseras på samtycke och detta samtycke kan när som helst återkallas. Alla som tillfrågas har alltså rätt att tacka nej till att delta, eller (om de först tackar ja) rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- Deltagarna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

Om ni har några frågor är ni välkomna att höra av er.

Mvh, Matilda Aasa

.....
Studentens underskrift och namnförtydligande

Kontaktuppgifter:

Matildaasa@hotmail.com

Ansvarig handledare på Malmö universitet:
Adrian Lundberg

Kursansvarig på Malmö universitet:
Madelene Sjöman

Kontaktuppgifter Malmö universitet:
www.mau.se
040-665 70 00

